

Obitelj i tržište

Dnevno svjedočimo kako obitelj nestaje. To je objektivni kapitalistički proces. Pri tome tzv. socijalizam nije bio pokušaj novog iskoraka već je samo zamijenio privatno državnim vlasništvom. Tako je „socijalistička avangarda“, boljševici, u ima radničke klase, ma što to značilo, hrabro vodila ÂÂ prema komunizmu – svakom prema njegovim potrebama – koji se nikada i nigdje nije pojavio ni u grubim obrisima. U pretkapitalističkim sustavima obitelj je bila temelj države. Gotovo bi mogli reći da je obitelj u feudalizmu imala isto značenje kao Aristotelova srednja klasa u njegovo vrijeme za koju je smatrao kako predstavlja temelj održivosti društva. Način nestajanja obitelji vrlo je dramatičan kao što to pokazuju nedavna događanja od nasilja do pokušaja ubojstava vlastite djece. Odista tragično. Međutim, pogledajmo поближе instituciju obitelji.

U tradicionalnom je društvu obitelj, u širem smislu možemo to primijeniti i na cijeli feud, bila temeljna jedinica društva. Odgovornost feudalca prema kmetovima u mnogim pojavnim oblicima određuju feudalca kao osobu koja ima zadatak da brine o svojim kmetovima. Kapitalistička država i tržište su, kako bi se dinamizirao kapitalistički sustav, razorile obitelj da bi pojedinac, pod parolom slobode i demokracije, postao subjekt. Pogledajmo kako je to izrazio Yuval Noah Harari („Sapiens, Kratka povijest čovječanstva“, Fokus, 2015., str. 398):

„Država i tržište pristupili su ljudima s neodoljivom ponudom pa im rekli: „Postanite pojedinci. Ženite se s kim hoćete, ne pitajući roditelje za dopuštenje. Bavite se kojimgod poslom želite, sve ako se rodovski starješine na to i mršte. Živite gdje god hoćete, čak ako zbog toga i ne možete svaki tjedan na obiteljski ručak. Više ne ovisite ni o svom rodu ni o svojoj obitelji. Umjesto njih, od sada ćemo se o vama brinuti mi, država i tržište. Mi ćemo se pobrinuti da dobijete hranu, krov nad glavom, naobrazbu, zdravstvenu i socijalnu skrb i, dakako, posao. Mi ćemo vam pribaviti mirovinu, osiguranje i zaštitu.“

Karl Polanyi je u svojoj sjajnoj knjizi: „Velika preobrazba“ pokazao kako su bile potrebne tektonske promjene pretkapitalističkog društva da bi se pojavio kapitalizam u punom svom sjaju. Profit, profit i opet profit je temeljni cilj svake investicije; Marx bi rekao: „Akumulirajte, akumulirajte u tome sav Mojsije i proroci“. Pritom se sve podređuje profitu. Znakovit je primjer o neučinkovitim dogovorima kada je u pitanju zaštita ljudskog okoliša i sukladno tome sve većem broju (održanih) sterilnih skupova znanstvenika koji traže i političara koji ustrajno ne čuju što se od njih traži. Farizejski se borimo za život neke životinje ili ptice kao žrtve nerazumnog odnosa prema majčici Zemlji, a dnevno obolijevaju i skapavaju milijuni ljudi što ne želimo vidjeti. Vidjeti znači postaviti pitanje drugima, ali i sebi. To je vrlo neugodno i o tome se u pristojnom društvu ne razgovara (sic!). Od drugih tražimo da se pogledaju u zrcalo, ali nemamo snage sami se pogledati u zrcalo.

Welfare state je imao za cilj uspostavu socijalnog sustava koji bi omogućio pojedincima da ostvare blagodatni tržišnog načina privređivanja. Zlobnici tvrde kako welfare statea kakvog poznajemo ne bi bilo da nije bilo tzv. socijalizma.

Za našu temu je bitno da je tržišnom načinu privređivanja potreban građanin kao radnik i potrošač. Ostali aspekti ljudskog života nisu bitni. Ravnopravnost žena ostvaruje se njihovim ulaskom na tržište rada. Ravnopravnost u izboru između majke i djelatnice nije ravnopravnost kako to tumače zakoni. Postoji ravnopravnost među spolovima kao da je to bit problema. Ulaskom na tržište rada žene konkuriraju muškarcima tako što nude svoju radnu snagu po nižim cijenama. David Ricardo je rekao kako su svi porezi u konačnici porezi na profit. Svaki trošak smanjuje profitnu maržu. Zato su potrebne jeftine sirovine i jeftina radna snaga. Tzv. ravnopravnost žena značajno je proširila i produbila tržište roba i usluga koje je na komercijalnoj osnovi ponudilo tržišna dobra i usluge koje su u obitelji bile dio prirodne proizvodnje za vlastite potrebe i potrebe najbližih. Obitelj je imala svoju podjelu rada koja ju je učinila održivom. Danas obitelj nema podjele rada koja bi ju održala. Tržišni način privređivanja omogućuje život danas bez sigurnosti što će biti sutra. U malim i nerazvijenim, dodajmo nerazumnim, zemljama velik je broj nezaposlenih ili bi to mogli postati sutra. Konkurentnost i samo konkurentnost bilo koje zemlje određuje danas razinu socijalne zaštite. Ukoliko ste pripadnik siromašne zemlje imate mogućnost da to trpite ili da emigrirate. Mnogi mladi ljudi iz Lijepe naše emigriraju. Možda je to jedina dobit koju su dobili građani ulaskom u EU da slobodno idu „trbuhom za kruhom“

Kratko rečeno, moderna tržišna, bez suvereniteta iz vremena nacionalne, država individualizira rizike i tako smanjuje opseg socijalnih prava. Političari prešućuju kako je Lijepa naša tržišna država u kojoj dominira kapital odnos. Nisu oni krivi što dominira kapital odnos jer smo mi samo „kap“ u globaliziranom svijetu, ali su krivi jer to nisu rekli hrvatskim građanima kad je restauriran kapitalizam. Djelom zbog ogorčenosti tog i takvog ponašanja napisao sam sa suradnicima

biblioteku „Osobne financije“. Nije se kazalo, a trebalo je, kako u tržišnom načinu privređivanja svaki građanin mora brinuti o svojoj sadašnjosti i budućnosti. Stoga je „kruta zbilja srušila bajku“ kada se je počelo govoriti o demografskoj tragediji u kojoj se nalazimo. Postavlja se pitanje da li je moguće da subvencija od strane države riješe demografski manjak koji ubrzava iz godine u godinu?

Nije bitno da li nas je milion više ili manje. Bitno je da hrvatski građani mogu osigurati sebi i svojoj djeci uvjete koji će biti na razini ljudskog dostojanstva. Dakle, imati djecu u ovim turobnim vremenima ima elemente neodgovornosti prema upravo toj djeci. Odgovorni ljudi se ponašaju razborito i ništa više.

Drugim riječima, naša suglasnost kako obitelj nije bitni institut suvremenog društva objektivizira i čini prihvatljivim rastuće socijalne i ine traume. Neki odlaze iz postojećeg društva i formiraju svoje društvene podskupine koje nužno ne žive u suglasju s institucionaliziranim načelima. Tako kriminal postaje dio svakodnevnog života.

Crkva snosi značajnu krivicu za postojeće stanje. Sveta obitelj je temelj kršćanstva. Umjesto da propovijeda kako je obitelj mjesto početka i kraja svakog života i kako postoji odgovornost pojedinca prema obitelji, crkva se je usmjerila na „Caru carevo, a Bogu božje“. Zlato i srebro u tom i takvom određenju igra značajnu ulogu, kao da je potrebno vjernicima materijalni dokaz kako je riječ Božja pravi put u sadašnjosti i budućnosti. Nemili događaji koje svjedočimo u crkvenim redovima zabrinula je javnost. Uvijek i svuda ima tih i takvih nedopustivih ponašanja. Ona su grijeh pojedinca. Mene zabrinjava da Crkva olako prelazi preko socijalnih muka svoga stada. Ne treba gubiti iz vida da svećenici imaju ulogu pastira koji moraju čuvati Božje stado. Nedavni tragični događaji pokazuju da imamo „pastire“ koji, sukladno načelima tržišnog privređivanja, brinu o sebi, a svoje stado ostavljaju na brigu državi koja se je, na žalost, pokazala nedorasla postavljenom zadatku.